

Definirea termenului, clasificări ale termenilor tehnici

Autor: Svetlana Caterenciuc

Prezentul articol abordează particularitățile structurale ale termenilor tehnici în limba engleză prin prisma definirii termenului și a raportului termen-cuvânt-îmbinare de cuvinte, materialul factologic fiind selectat din metalimbajul domeniului de telecomunicații.

Explozia informațională, determinată de actuala revoluție tehnico-științifică, de care n-a rămas străină nici știința limbii, a determinat o explozie și în domeniul terminologiei. Coexistența lingvisticii tradiționale, „clasice” și a lingvisticii moderne, cu numeroasele ei ramificații, ridică în consecință o serie de probleme privind crearea unui metalimbaj adecvat, rațional: probleme de selecție, unificare, simplificare, internaționalizare etc.

Definirea conceptului de terminologie necesită în primul rând definirea aceluia de termen. Până în prezent nu s-a ajuns la un numitor comun în definirea termenilor.

În studiile și articolele de specialitate sunt promovate și argumentate un șir de opinii în această privință. Inițial, se pornește de la sensul primar al cuvântului *termen*, care provine din latinescul *terminus*, ceea ce înseamnă „limită, hotar, graniță”.

În *Longman Dictionary of English Language and Culture* [1, p. 1391], lexemului *term* i se dă următoarea explicație: “a word or expression that has a particular meaning or is used in a particular activity, job, profession”.

Kyo Kageura, în lucrarea sa *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth* [2, p. 9], definește termenul astfel: “a lexical unit consisting of one or more than one word which represents a concept inside a domain”, iar terminologia este caracterizată drept “the vocabulary of a subject field”. Din aceste definiții desprindem două expresii importante: *unitate lexicală (lexical*

unit) și *vocabular* (*vocabulary*), care se află în centrul atenției lingvistului Kageura.

Academicianul Nicolae Corlăteanu menționează că vestitul orator roman Cicero vorbea despre „*illius artes termini*”, adică „*limitele acestei arte*” [3, p.7]. În latina medievală, *terminus* era utilizat cu sensul de „*stabilire, fixare, determinare, marcare, notare*”. Sub influența acestor sensuri, *terminus* a trecut în limba franceză veche (*terme*) cu semnificația de „cuvânt” în secolul al XIV-lea.

Definirea termenului este o problemă importantă în lingvistică. Primele definiții ale noțiunii *termen* au fost formulate încă la începutul secolului al XX-lea. În *Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона* citim că termenul este un cuvânt căruia îi corespunde o noțiune. Termenii științifici sunt cuvintele cu o valoare specială, strict definită, dintr-o ramură științifică dată [4].

Lexemul *termen* este folosit atât în limba comună, cât și în limbajele specializate. Dacă avem în vedere primul aspect, prin *termen* înțelegem „*dată fixă la care, potrivit unei învoieli, unei decizii prealabile, se execută o obligație (bănească) sau se realizează ceva; soroc; interval de timp, stabilit dinainte, în limita căruia trebuie să se înfăptuiască sau să se întâmple ceva; cuvânt, expresie; raport, relație (în expresiile a fi în termeni buni (răi) cu cineva*” [5, p. 1119].

Victor Vascenco definește termenul ca un cuvânt sau o expresie cu sens strict delimitat în cadrul unui anumit sistem sau cuvânt, respectiv, îmbinare de cuvinte, care servește la exprimarea unor noțiuni specifice unui anumit domeniu de cercetare [6, p. 6].

Lingvistul român V. Vascenco menționează faptul că pentru a denumi cuvinte sau expresii cu sens specializat se recurge la formule generalizatoare: *termeni științifici, termeni tehnici* sau *termeni de specialitate* [6, pp. 6-7]. Cele trei formule circulă, în general, ca expresii sinonime, deși în realitate lucrurile sunt ceva mai complicate.

Prin *termeni științifici* se înțeleg cuvinte și expresii folosite în știință care, după cum afirmă V. Vascenco, reprezintă un ansamblu sistematic de cunoștințe veridice despre realitatea obiectivă (natură și societate) și despre realitatea subiectivă (psihic, gândire). Cea de-a doua formulă, *termeni tehnici* (foarte răspândită, mai ales în limbile romanice și germanice), se întrebuițează cu două valori. Cercetătorul consideră că prima valoare s-ar defini prin „*cuvinte sau expresii specifice fie limbajului științific, fie celui tehnic, adică oricărui domeniu de strictă specialitate*” [6, p. 8]. *Termenii tehnici* ar aparține deci atât științei, cât și tehnicii, prin aceasta din urmă înțelegându-se un „*ansamblu de metode, procedee și reguli aplicate în executarea unor lucrări sau, în general, în practicarea unor profesii*” [5, p. 1112]. Prin termen tehnic se subînțelege un termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate [5, p. 1112]. Din acest punct de vedere sunt termeni tehnici atât *biceps*, *triceps* din limbajul științei structurii organismului uman (anatomie), cât și *closed system*, *accumulator* din limbajul tehnicii telecomunicațiilor.

Sintagma *termeni de specialitate* însumează conținutul ambelor expresii, *termeni științifici* și *termeni tehnici*, prezentându-se ca o generalizare, deoarece nu prezintă asocieri restrictive sub raportul sferei semantice. *Termenii științifici* și *tehnici* alcătuiesc așa-numitul *lexic specializat*, care cuprinde vocabularele de specialitate.

Termenii de specialitate se deosebesc în anumite privințe de cuvintele limbii comune, și anume: au o destinație precisă și un uz restrâns, circumscris unui anumit limbaj profesional (chiar dacă nu sunt, la origine, formații savante, ci lexeme ale limbii comune: în acest caz se produce o specializare semantică); pot fi definiți cu mare exactitate; nu au conținut emoțional-afectiv, sunt lipsiți de expresivitate, căci nu se adresează afectului, ci intelectului; apar și sunt vehiculați, de regulă, în cadrul unui singur stil, cel științific, de unde pot fi preluați de celelalte stiluri (publicistic, beletristic);

se împrumută cu ușurință dintr-o limbă în alta, contribuind astfel la accentuarea caracterului internațional al vocabularului științific.

Lingvistul Valentin Cijacovschi, reflectând asupra semnificației noțiunii de *termen* [7, pp. 14-15], evidențiază faptul că „*prin termen se înțelege orișice cuvânt sau îmbinare de cuvinte, cu condiția că sensul (semnificația) exprimat de el poate fi inclus într-un sistem de noțiuni, sistem bine conturat și deplin, și care se referă la un domeniu de aplicare concret determinat, reflectând un anumit sector al realității obiective*“.

Menționăm că ne vom ralia și noi opiniei lingvistului autohton V. Cijacovschi, considerând **termenul un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte (sintagmă) cu o anumită semnificație într-un limbaj de specialitate, care redă o noțiune profesională și este utilizat(ă) în procesul cunoașterii obiectelor științifice și profesional-tehnice, iar termenul tehnic** (în cadrul studiului nostru), *orice cuvânt sau îmbinare de cuvinte (sintagmă) care denumește o noțiune, un concept caracteristic domeniului de telecomunicații.*

Într-o astfel de accepție vom considera termenul, adăugând doar faptul că în ceea ce privește raportul formal *termen-cuvânt-îmbinare de cuvinte*, care rezultă și din definiție, vom clasifica termenul tehnic după cum se vede în figura de mai jos:

Tabelul 1.1. Clasificarea termenului tehnic

Termen tehnic	
A. Termen simplu	B. Termen complex
1.cuvânt simplu 2.cuvânt derivat	1.termen-sintagmă (îmbinare de cuvinte)

Exemple de termeni tehnici simpli:1) *radio*, 2) *misconnection*; exemplu de termen tehnic complex: 1) *computing infrastructure*.

Așadar, termenul tehnic îl vom considera a fi constituit din unul sau mai multe cuvinte:

- A. Termenul simplu – format dintr-un singur radical (rădăcină), cu sau fără afixe;
- B. Termenul complex – format din doi sau mai mulți radicali, la care se pot adăuga și alte elemente.

Vom sublinia că termenii tehnici exprimă, de regulă, univoc aceeași noțiune, indiferent de contextul în care sunt utilizați. Termenul tehnic caracteristic domeniului de telecomunicații denumește o noțiune și tocmai din această cauză, din punctul de vedere al expresiei lingvistice, nu coincide întotdeauna cu cuvântul. Termenul tehnic poate fi exprimat printr-un singur cuvânt (*accumulator, anticlutter, cofunction, demodulator, demagnetization*) sau prin mai multe (*achromatic lens, automatic message accounting, charge accumulation, asymmetrical control, asynchronous telecontrol transmission*), dar și prin abrevieri sau simboluri literale.

Referindu-se la modul de constituire a termenilor, cercetătorul Juan C. Sager [8, p. 57] identifică două modalități de formare a acestora: *sintetic* și *analitic*. *Metoda sintetică* de constituire a termenului prevede formarea acestuia cu ajutorul afixelor, adică prin afixare, în timp ce *metoda analitică* se referă la îmbinări de cuvinte (sintagme), formate din unități lexicale care doar prin valoarea lor semantică în ansamblu denumesc o noțiune proprie unui vocabular de specialitate.

Dacă ne referim la metalimbajul tehnic englez din domeniul de telecomunicații, vom menționa că termenul tehnic trebuie să fie concis și ușor de utilizat, dar, în același timp, trebuie să reflecte anumite caracteristici ale noțiunilor (conceptelor) proprii domeniului tehnic. Anume acest fapt justifică de ce termenii tehnici nu se exprimă întotdeauna printr-un singur cuvânt – cât mai laconic, ci și prin două sau chiar mai multe elemente combinatorii. În cele din urmă, metalimbajul terminologic tehnic englez devine complex sub aspect structural, deoarece conține atât cuvinte simple și derivate, cât și cuvinte compuse sau termeni-sintagme. Termenii-sintagme din terminologia telecomunicațiilor sunt îmbinările a două sau mai multe cuvinte, care pot exista și

independent în limbă, dintre care unul este elementul principal (determinatul) și celelalte sunt elemente auxiliare (determinanții). Unitățile lexicale care formează un termen-sintagmă doar împreună exprimă o noțiune, un concept din cadrul domeniului tehnic.

Întrucât scopul cercetării noastre este de a analiza termenii tehnici din domeniul telecomunicațiilor formați prin afixare, în prezenta lucrare vom analiza atât termenii simpli afixați, exprimați printr-un lexem independent, cât și membrii formațiilor analitice, care au în componența lor afixe derivate.

Luând în considerare numărul de elemente incluse în structură, am identificat următoarele tipuri de termeni-sintagme:

1. Termeni tehnici bimembri: *subreflector blockage, voltage amplification, azimuthal rotation, angular rotation, acoustical absorptivity, aperiodical amplification, axial alignment, biconical antenna, bidirectional antenna, bidimensional array, bilateral antenna* etc.
2. Termeni tehnici trimembri: *storage computing station, digital differential analyzer, horizontal scan pattern, radiant surface absorption, cancellation of signal, connection of call, deflection of sound, designation of channels, percentage of distortion, array of instrumentation, interruption of signal, antenna space separation* etc.
3. Termeni tehnici tetramembri: *automatic acquisition of signals, acoustics of flowing media, blasting of a microphone, bunching of cable conductors, changing of pole connection, internal angle of an alternator* etc.
4. Termeni tehnici multimembri: *variable inductance of interference pattern* etc.

Vom menționa faptul că termenii se mai împart în: *termeni categorematici*, care reprezintă concepte ce au o semnificație prin ele însele, și *termeni consignificativi*, care au capacitatea de a se uni cu termenii categorematici, având un înțeles eidetic (referitor la esență, la semnificație) incomplet [9, p. 23].

Din categoria termenilor categorematici fac parte în general substantivele și verbele, iar din categoria termenilor consignificativi fac parte adjectivele și adverbele, care se unesc în mod nemijlocit cu substantivele și verbele, devenind atribute, predicate verbale și complemente.

Prin natura sa, terminologia tratează în mod deosebit termenii categorematici, celelalte grupe fiind mai ales de domeniul lexicologiei. În terminologie se analizează și termeni consignificativi, îndeosebi în contextul familiilor de termeni, în care rădăcina este un termen categorematic, precum și în sintagme.

Vom constata că termenului îi sunt specifice două funcții: *funcția denominativă* și *funcția de reflectare (motivare)*. Prima funcție rezultă din faptul că orice termen este cuvânt, nu și invers, deoarece nu fiecare cuvânt este termen. Termenul este o resursă semiotică de stabilire a corespondenței *semnificat-semnificant*, având în vedere tranșa sonoră și tranșa grafică. Deci, termenul este analizabil ca și cuvântul. Dacă termenii ar avea numai *funcție denominativă*, atunci terminologia ar avea aceeași semnificație ca și nomenclatura, care, în conformitate cu primul ei sens, reprezintă de asemenea „totalitatea termenilor întrebuițați într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizați metodic” [5, p.719]. Nonsinonimia dintre *terminologie* și *nomenclatură* este argumentată doar prin sensul al doilea al *nomenclaturii*: „listă, catalog conținând titluri de opere, nume proprii, denumiri ale obiectelor dintr-un domeniu, nomenclator” – sens pe care nu-l are *terminologia* [6, p.13].

Sistemul terminologic se constituie (sau tinde să se constituie) astfel, încât termenii și relațiile dintre ei să fie izomorfi noțiunilor și relațiilor logice dintre noțiuni în sistemul noțional conex.

În această ordine de idei, *funcția denominativă* oferă un cadru insuficient de analiză a corelației dintre formă (termenul-cuvânt) și conținut (noțiune, obiect). Apare o noțiune (un obiect) și survine necesitatea de a o numi. Potrivit acestei funcții, ar putea fi folosit orice cuvânt, fără motivare semantică. *Funcția*

denominativă este, de fapt, purtătoarea caracterului convențional al termenului. Totodată, ea nu oferă o posibilitate de abordare critică a procesului de pătrundere în terminologie a împrumuturilor neologice, or, fenomenul neologizării se intensifică tot mai mult și trebuie examinat într-un studiu special. Din aceste considerente, este foarte importantă a doua funcție a termenului – *funcția de reflectare (motivare)*.

Tocmai ignorarea funcției de reflectare în definiția termenului ne-a determinat să precizăm sensul în care acceptăm noțiunea de termen: *cuvânt sau grup de cuvinte cu o semnificație fixă care este atribuită unui domeniu dat de activitate*. Terminologia nu-și poate realiza obiectivul ei major fără luarea în considerare a funcției de reflectare a termenului.

Prin reflectare (motivare) a noțiunii de către termen înțelegem, mai întâi, cuprinderea în morfemele termenului (radical și afixe) a fasciculului de indici semantici ai sensului pe care îl are termenul. Menționăm aceasta din perspectiva tendinței spre monosemantism a termenului. De regulă însă, are loc reflectarea nu a întregului fascicul, ci doar a celui principal. Valorificarea acestei funcții reduce caracterul convențional al terminologiei [10, p. 97], producând o apropiere între limbajul științific, convențional și abstract și limba comună prin niște morfeme cunoscute, operante în limba comună, în general „familiare” și pentru restul vorbitorilor. De exemplu: *permuter* ”a device used in crypto-equipment to change the order in which the contents of a shift register are used in various nonlinear combining circuits”.

Radicalul *permut* - relevă sensul de bază al noțiunii *permuter*, adică acela de „a permuta, a schimba”. Vine apoi sufixul *-er*, care în limba engleză servește la formarea numelor de agent, iar în terminologia tehnico-științifică are o specializare, ca nume de agent, în denumirea de aparate, dispozitive, sisteme tehnice.

Funcția de reflectare a termenului tehnic se poate realiza:

- a) prin folosirea de radiale relevante din limba comună, adică radiale care să cuprindă la maximum indicii semantici ai sensului; radicalele limbii engleze sunt, în mare parte, latine sau

greco-latine, astfel se menține caracterul internațional al terminologiei;

- b) prin valorificarea sensurilor lexicale ale afixelor, a proprietăților derivative ale acestora;
- c) prin valorificarea sensurilor lexicale ale afixoidelor, ale elementelor de compunere livrescă;
- d) prin terminologizare, adică prin conferirea de sens specializat unui cuvânt din limba comună care comportă o mare relevanță în dezvăluirea noțiunii desemnate în limitele sistemului terminologic considerat (*dead* "adjective describing a studio or other location which has a very short reverberation time, used for example to simulate open-air acoustic conditions", *live* "adjective describing a studio or other location which has a comparatively long reverberation time", *switch* "device for changing the electric connections among its terminals" etc.). (Exemplele au fost preluate din *Electropedia: The World's Online Electrotechnical Vocabulary* [11]).

Vom sublinia că valorificarea acestor modalități va fi precedată de o analiză minuțioasă a noțiunii. Numai noțiunea și relațiile sale de coordonare și de supraordonare cu alte noțiuni din domeniul dat pot valida o anumită opțiune terminologică sau pot servi pentru activități de formare a noilor termeni, atunci când aceștia lipsesc sau când unii termeni existenți nu mai satisfac nevoile de comunicare din anumite considerente.

În baza celor expuse, vom concluziona că, cu tot caracterul lor specific, termenii științifici și tehnici, indiferent dacă sunt creați pe terenul limbii proprii sau sunt împrumutați, urmează în principiu aceeași evoluție ca și celelalte cuvinte, fiind supuși unor procese comune. Există, de asemenea, ca și în lexicul comun, fenomene de opoziție, de diversificare semantică etc.

Termenii din inventar sunt în majoritate structuri substantivale, fie că este vorba de termeni unimembri, fie polimembri (un determinat substantiv și unul sau mai multe determinative).

Este de remarcat și faptul înregistrării unor verbe din lexicul de bază al limbii engleze, care capătă în telecomunicații sensuri specifice, dar apropiate de sensul lor principal. Aici avem de-a face atât cu fenomenul terminologizării, cât și cu un rezultat al pătrunderii tot mai largi a tehnicii ce ține de domeniul telecomunicațiilor în cotidianul uman, de unde apare și necesitatea unor termeni mai intelighibili și accesibili (*transmit, buzz, receive* etc.).

Bibliografie / Sitografie:

1. *Longman Dictionary of English Language and Culture*. Pearson Education Limited Edinburgh Gate, Harlow Essex CM 202 JE, New Edition, 2002, 1568 p.
2. Kageura K. *The Dynamics of Terminology: A Descriptive Theory of Term Formation and Terminological Growth*. John Benjamins Publishing. Amsterdam, Philadelphia, 2002. 322 p.
3. Corlăteanu N. *Integrarea lingvistică în realitățile europene*. În: Săptămâna, 1998, nr. 30, p.7-8.
4. *Энциклопедический словарь*, Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. dic.academic.ru/contents.nsf/brokgauz_efron/.
5. *Dicționarul explicativ al limbii române*. Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, București: Editura Univers Enciclopedic, 2009. 1230 p.
6. Vascenco V. *Probleme de terminologie lingvistică*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1975. 179 p.
7. Cijacovschi V., Popescu A. *Formarea unui sistem lexical-semantic terminologic*. În: Probleme de lingvistică inginerescă. Culegere de articole. Chișinău: Centrul Editorial ULIM, Seria Filologie inginerescă, 2003. 296 p.
8. Juan C. Sager, Rey A. ș.a. *Essays on Terminology*. Philadelphia, USA. 1995. 223p.
9. Pavel E., Rucăreanu C. *Introducere în terminologie. Noțiuni fundamentale*. București: Editura Academiei Române, 2001.159 p.
10. Coteanu I. *Terminologia tehnico-științifică*. În: Limba română, 1990, nr. 2, p. 95-103.
11. *Electropedia: The World's Online Electrotechnical Vocabulary*. www.electropedia.org